

доярками". Варто навести з неї кілька рядків дослівно: „... Я і моя подруга Марія Чуп твердо вирішили працювати у рідному колгоспі доярками. Ця професія сподобалась нам вже давно. Ми знаємо, що робота доярки нелегка, що вона вимагає багато наполегливої праці, вміння, знань. І ми повні рішимості високо тримати звання доярки. Хай наша праця буде подякою Вітчизні за її турботу про нас". Стаття була підписана Емілією Прокоп, випускницею Синевирської середньої школи.

Замітка, як видно, написана в традиції тих часів. Однак вся біда в тому, що Емілія її не писала. Це була звичайна анонімка, аби скомпрометувати абітурієнтку. Не випадково ректор вищого навчального закладу викликав її до себе і сказав: „Дочка ворогів Радянської влади написала в обласну газету, що буде дояркою, а сама пішла поступати в університет". Він тут же порадив забрати документи. Після цього була важка робота медсестрою, знову навчання. Ганна Миколаївна закінчила Дрогобицький педінститут. „В анкетах, - пригадує вона, - ми не сміли писати, що батько пропав безвісти, що його забрали, ми писали, що він помер". Таким нелегким було життя дітей „ворогів народу".

... Минають роки. Сталінізм з його репресіями відійшов у минуле. Назавжди. На завершення наведемо рядки з нещодавно виданої книги О.Михайлоти „Ми не раби": „Народ має знати всю правду про кожного свого громадянина. Кожен громадянин має знати всю правду про свій народ. Аби ніколи не повторилися репресії ні в яких формах: чи то гоніння на інакомислячих, чи то усунення неугодних, чи то наклеювання образливих ярликів".

КРИЗЬ ГОРНИЛО ТАБОРІВ

... Пройшли кілька десятиліть від смерті червоного диктатора – Й.Сталіна. Однак і нині при згадці про нього у нашій уяві постають численні концтабори, „трійки", масові жертви, голод, що охопив Україну в горезвісні 30-ті роки... Тому виникає запитання, чи знали закарпатці про те, що творилося на Великій Україні в ті страшні й жорстокі часи? Безперечно, що окремі з них знали, бо соціал-демократична преса Закарпаття писала і про голод, і про судові процеси над так званими „ворогами народу". З ким доводилось розмовляти, всі стверджували, що чули дещо про сталінську тиранію, але не всьому вірили. Та й не можна було повірити у випадки людоїдства на Україні, де будували світле майбуття трудового люду. Це відкидалось людьми як поганий сон. Здебільшого вірили, що в Країні Рад всі рівні й живуть заможнo, що й стало причиною масових переходів кордону в 1939-1941 роках, втечі від голоду і злиднів, які панували в гортистському Закарпатті.

Історики ще не можуть назвати точної цифри людей, які перейшли кордон в ті роки у пошуках кращої долі в СРСР. Ужгородські вчені О.Довганич, М.Троян і З.Пашкуй видали книгу „Закарпаття в роки війни", в якій підкреслили, що „... аналізуючи угорські, чехословацькі та радянські джерела і списки, можна зробити висновок: всіх втікачів до СРСР за неповними даними було понад 5000 чоловік". У Волівському окрузі нелегальні переходи кордону здійснювались в основному на територіях сіл Присліп, Лісковець, Торун, Новоселиця, Лопушне, Синевирська Поляна. Переходили кордон, як правило, вночі, групами і цілими сім'ями. Ставлення до перебіжчиків було різне, а з вторгненням фашистів у Польщу, вони переслідувались і віддавались під суд. Починались так звані „ходіння по муках" в сталінських таборах, якими була так багата Країна Рад.

... До хати священника І.Г.Гренджі зайшов середнього росту чоловік, у поношеному одязі, і привітався. Батьושка закрив двері. Вони давно знали один одного і

часто вели розмови про жорстокий гортистський режим, можливість переходу через кордон. Іван Свинець (так звали гостя) сказав, що вирішив вночі здійснити свій задум. Домовились, що йдуть разом. До кордону було рукою подати: з Торуна добрались до Тітківців, а там й до Семичова недалеко. Ледве пробирались хащами в темряві. І ось оклик прикордонників: „Крок вліво або вправо – смерть!”. „Порушникам” кордону наказали йти прямо, а в тих й гадки не було тікати. Раділи, що все склалось добре (не знали, що чекає попереду).

У Вишкові, на лісопильному заводі, Іван Васильович зустрів земляків з Лозянського, Репинного. Недовго їм судилось попрацювати на заводі, згодом їх перевели в Людвиківку, а звідти на машинах – в Сколе. Там Савинець зустрів знайомих із Синевирської Поляни, які всією сім'єю перейшли кордон. Раділи зустрічі, сподіваючись на краще завтра. „В Сколе ми пробули два тижні, - згадує Свинець. – Ночували в будинках, що нагадували гаражі. На одному з стовпів була прибита табличка „Генерал Прхала”. До війни він командував дивізією в Кошице. Однак і тут нас довго не тримали – повезли до Бердичева”. Ось тут і почались митарства, з'явився неспокій за майбутнє. Мріяв на краще не судилось збутися: терновий шлях привів до Старобільська, де Савинцю за нелегальний перехід кордону „дали” три, а священику – п'ять років ув'язнення. Останньому дісталось більше тому, що він був грамотний. Сталінські сатрапи враховували навіть таку „дрібницю”.

... Івдельський табір в Свердловській області непривітно зустрів Савинця. Тільки тепер він зрозумів, що необдуманно піддався на спокуси вільного, щасливого життя в країні тоталітаризму... Йшов січень 1941 року. Тріскучі морози, виснажлива праця на лісозаготівлі, недоїдання робили свою чорну справу. Люди мерли, як мухи. Боляче було дивитись на 13-14-річних „злочинців”, які трудилися нарівні з дорослими і стійко переносили труднощі табірної життя. В їх очах таїлись біль і смуток. Серце обливалось кров'ю: „А за що страждають ці невинні душі?”. Нерідко за день десятки з них залишались в кучугурах спати вічним сном.

„У 1943 році до нас дійшли чутки про створення чехословацького корпусу під командуванням Л.Свободи, - говорить Іван Васильович. – Звичайно, що всі ми погоджувались стати до його лав, аби тільки вирватись з табірної пекла”. Історики зараз стверджують, що основний склад його становили закарпатці. Однак Савинця, перш ніж оформити бійцем вищеназваного корпусу, направили в Казахстан для так званої „перевірки”. Тут він трудився в господарстві, підпорядкованому НКВС. У місцевому військ комісаріаті Свинець врешті-решт домігся свого: одягнув згодом військову форму. Його ратні дороги пролягли від Єфремова до Золочева Львівської області. Отут в результаті важкого поранення став інвалідом другої групи.

В післявоєнні роки трудився на різних ділянках господарства: в Буштинському та Між гірському лісокомбінатах. Зараз на заслуженому відпочинку. Однак ветерана ятять старі рани, несправедливе ставлення до нього, бо ніхто не хоче по-справжньому зайнятись відшкодуванням моральних збитків, нанесених „батьком народів” і його „майстрів заплічних справ”. Час лікує рани: душевні й фізичні, якщо утверджується соціальна справедливість. Але треба, аби жертви сталінських репресій відчували підтримку як з боку органів влади, так і кожного з нас.

ФЕДІР БОБЕР

Кілька років тому один з моїх друзів, колишній воїн-афганець Олександр Бобер, нібито між іншим, показав мені фото свого стрийка. На ньому був зафіксований